

ORGASMUL ȘI OCCIDENTUL

Robert MUCHEMBLED, agregat de istorie, profesor la Paris-XIII. Laureat al premiului Descartes-Huygens (1997), conduce un program internațional de cercetări cu privire la transferurile culturale în Europa de la 1400 și până la 1700, precum și Școala Doctorală Literară de la Paris-XIII. A publicat mai multe studii asupra istoriei vrăjitoriei. Cărți editate:

Culture populaire et Culture des élites dans la France moderne (XVe-XVIIIe siècle), Essai, Paris, Flammarion, 1978; reed. în 1991, în colecția "Champs", cu o prefață inedită (trad. în germană, americană, italiană).

Prophètes et Sorciers dans les Pays-Bas (XVe-XVIIIe siècle), în colaborare cu Marie-Sylvie Dupont-Bouchat și Willem Frijhoff, Paris, Hachette, 1978.

La Sorcière au village (XVe-XVIIIe siècle), Paris, Gallimard-Julliard, colecția "Archives", 1979; reed. în colecția "Folio Histoire", 1991.

Les Derniers Bûchers. Un village de Flandre et ses sorcières sous Louis XIV, Paris, Ramsay, 1981.

Nos ancêtres les paysans. Aspects du monde rural dans le Nord-Pas-de-Calais des origines à nos jours, în colaborare cu Gérard Sivéry ș.a., Lille, CRDP, 1983.

Sorcieres, Justice et Société aux XVe et XVIIe siècles, Paris, Imago, 1987.

L'Invention de l'homme moderne. Culture et sensibilités en France du XVe au XVIIIe siècle, Paris, Fayard, 1988; reed. Paris, Hachette, colecția "Pluriel", 1994 (trad. în germană, olandeză, japoneză).

La Violence au village. Sociabilité et comportements populaires en Artois du XVe au XVIIe siècle, Turnhout, Brepols, 1989.

Société, Cultures et Mentalités dans la France moderne. XVIe-XVIIIe siècle, Paris, Colin, colecția "Cursus", 1991; reed. 1994.

Le Temps des supplices. De l'obéissance sous les rois absolus, XVe-XVIIIe siècle, Paris, Colin, 1992.

Le Roi et la Sorcière. L'Europe des bûchers, XVe-XVIIIe siècle, Paris, Desclée, 1993.

Cultures et Société en France du début du XVe siècle au milieu du XVIIe siècle, Paris, CDU-SEDES, 1995.

Les Civilisations du monde vers 1492, în colaborare cu Michel Balard, Jean Boulègue, Jean-Pierre Duteil, Paris, Hachette, 1997.

La Société policed. Politique et politesse en France du XVIe au XXe siècle, Paris, Seuil, colecția "L'univers historique", 1998 (trad. în română: *Societatea rafinată. Politică și politețe în Franța, din secolul al XVI-lea pînă în secolul al XX-lea*, Cartier, 2004).

Une Histoire du diable, Paris, Seuil, 2000 (trad. în română: *O istorie a diavolului*, Cartier, 2002).

Passions de femmes au temps de la reine Margot 1553-1615, Paris, Seuil, 2003 (trad. în română: *Pătimiri ale femeilor în vremea reginei Margot 1553-1615*, Cartier, 2004).

SUB EGIDA SA AU APĂRUT:

Magie et Sorcellerie en Europe du Moyen Âge à nos jours, Paris, Colin, 1994 (trad. în română și cehă).

Les XVIe et XVIIe Siècles, Paris, Breal, colecția "Grand Amphi", 1995.

Le XVIIIe Siècle, 1715-1815, Paris, Breal, colecția "Grand Amphi", 1994.

Robert MUCHEMBLED

Orgasmul și Occidentul

O istorie a plăcerii din secolul al XVI-lea
până în zilele noastre

Traducere din franceză de Liviu PAPUC

CARTIER
istoric

CARTIER®

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 24 05 87, tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

Difuzare:

București: Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

Chișinău: bd. Mircea cel Bătrîn, nr. 9, sectorul Ciocana. Tel.: 34 64 61.

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

LIBRĂRIILE CARTIER

Casa Cărții Ciocana, bd. Mircea cel Bătrîn, nr. 9, Chișinău. Tel.: 34 64 61.

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel./fax: 24 10 00.

Librăria Vărul Shakespeare, str. Șciusev, nr. 113, Chișinău. Tel.: 23 21 22.

Colecția *Cartier istoric* este coordonată de Inga Druță

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Em. Galaicu-Păun

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design: Victoria Dumitrașcu

Tehnoredactare: Victoria Dumitrașcu

Prepress: Editura Cartier

Tipar: Combinatul Poligrafic (nr. 61 528)

Robert Muchembled

L'ORGASME & L'OCCIDENT. UNE HISTOIRE DU PLAISIR DU XVIe SIÈCLE À NOS JOURS

© Éditions du Seuil, 2005

Robert Muchembled

ORGASMUL ȘI OCCIDENTUL. O ISTORIE A PLĂCERII DIN SECOLUL AL XVI-LEA PÂNĂ ÎN ZILELE NOASTRE

Ediția I, iunie 2006

© Cartier, 2006, pentru prezenta versiune românească.

Această ediție a apărut în 2006 la Editura Cartier. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Muchembled, Robert

Orgasmul și Occidentul. O istorie a plăcerii din secolul al XVI-lea până în zilele noastre / Robert

Muchembled; cop.: Vitalie Coroban; trad. din fr.: Liviu Papuc. – Ch.: Cartier, 2006 (Combinatul

Poligr.). – 468 p. – (Col.: *Cartier istoric* / coord. col.: Inga Druță).

ISBN 978-9975-79-016-1

1500 ex.

CZU 94:613.88

V 94

ISBN 078-9975-79-016-3

Pentru Jane

CUPRINS

UN AN AL PLĂCERII	11
INTRODUCERE	15

PARTEA ÎNTÂI

Orgasmul și Occidentul

<i>Capitolul I. PLĂCEREA ACEASTA NUMITĂ CARNALĂ...</i>	31
NAȘTEREA INDIVIDULUI.....	32
Renaștere sau capitalism?.....	32
Individ și transgresiune.....	34
Învelișurile Eului.....	37
Dincolo de Ins.....	40
TOTUL ESTE SEX?.....	43
Paradigmele lui Foucault	44
Cele trei timpuri ale sexului	46
Familia și carnea.....	50
De partea tinerilor masculi frustrați.....	53
Un „al treilea gen” sodomit.....	57
Nou model sexual.....	58
CUCERIREA PLĂCERII FEMININE.....	65
Revoluția erotică a „anilor 60”	66
Căutați femeia	68
Fântâna plăcerilor	73

PARTEA A DOUA

Amprente

Plăcerea în durere (secolele al XVI-lea și al XVII-lea)

Capitolul 2. MASCULIN, FEMININ:

FIINȚA ȘI TRUPUL SĂU	83
SĂ-ȚI REPREZINȚI ȘI SĂ-ȚI AFIRMI EUL	84
Individul prins pe pânză	84
Fragilitatea Eului	90
PARTEA FEMEILOR.....	96
Femei slabe	98
Roluri feminine.....	100
Rebele și revoltate	108
DESPRE FLUIDITATEA CORPULUI	123

Capitolul 3. PLĂCERI CARNALE, PĂCATE MORTALE.....

PASIUNI INTERZISE	137
BUCURIILE SEXULUI	150
Erotism țărănesc în Somerset.....	150
Cultura fără perdea în Franța	159
„L'École des filles”, o bijuterie libertină.....	169
PLĂCEREA ȘI PĂCATUL.....	174
Homosexualitatea în tranziție.....	175
Represiuni.....	178
Arderea pe rug a unui pornograf.....	183
Plăcere și ruptură a ordinii stabilite	185

PARTEA A TREIA

Cicluri

Viciul și virtutea (1700-1960)

<i>Capitolul 4. EROTISMUL LUMINILOR</i>	<i>197</i>
VALUL PORNOGRAFIC.....	199
O literatură a încălcării ordinelor	200
Piața dorinței.....	203
Cărțile acelea care micșorează Luminile.....	207
MĂSURA SEXULUI.....	217
Să folosești plăcerea cu moderație	218
Orgasm și căsătorie	225
Dublul standard masculin	229
În afara vaginului – interzisă plăcerea.....	235
Huo onanismului!	240
ARTA LUI „EU”	248
Târfe, bețivi și ucenici vicioși	249
Biografii diabolizate.....	253
Plăcerile imaginației	260
<i>Capitolul 5. SUB VOALURILE VICTORIENE (1800-1960) ..</i>	<i>265</i>
CONTROLUL SEXULUI	268
Rolurile sociale.....	269
Noua religie medicală.....	271
Despre nuditate și păr.....	275
SEXUALITATEA, O BOALĂ RUȘINOASĂ	
UNEORI MORTALĂ.....	279
Vârsta anxietății	280
Sămânță irosită, moarte asigurată:	
marea frică de masturbare.....	287
Plăceri venale și femei pierdute	302

ÎN SPATELE OGLINZII.....	312
Walter victorianul	313
Infernul sexului: pornografia prosperă	322
Către banalizarea „transgresiunilor”	327
Plăceri proletare.....	334
Fluxuri și refluxuri carnale	343

PARTEA A IV-A

Revoluții?

Moștenirea anilor „șaizeci”

Capitolul 6. ERA PLĂCERII

(DIN 1960 PÂNĂ ÎN ZILELE NOASTRE)..... 354

O BOMBĂ SEXUALĂ: RAPORTUL KINSEY	359
Originile „războiului culturilor”	360
Homosexualitate și masturbare	366
O cultură erotică ascunsă	371
Supraviețuirea unui dublu standard sexual	374
DESCOPERIREA ORGASMULUI FEMININ	380
Voluptatea feminină.....	381
Revoluții contraceptive.....	384
Vibrări bune.....	387
CĂTRE UN NOU PACT SEXUAL?.....	389
Mutații ale codului dragostei	390
Dreptul la juisare.....	393
Căsătoria „gay”	394
Egalitate erotică și orgasm simultan	404
Revoluția sexuală astăzi.....	408

Concluzie. SOCIETATEA NARCISISTĂ..... 417

 VALORILE HEDONIȘTILOR

 NARCISISM ȘI CULTURĂ

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ..... 441

Un an al plăcerii

Abația de Thélème există. Ca și mie, lui Rabelais i-ar fi plăcut la nebunie să-și petreacă un an fără griji și fecund, în mijlocul unei societăți alese, făcând ce-i trecea prin cap, cu singura condiție să-și stabilească aici reședința. La Institute for Advanced Study din Princeton mi-am găsit tihna spiritului, căldura prietenilor, gustul subtil al tuturor deliciilor gândirii. Uneori chiar și al acelora ale trupului, cu condiția de a evita excesul de praf de usturoi din sosurile remarcabilului restaurant și de a nu afișa prea pe față o înclinație către paradisurile artificiale. Cine n-a văzut treizeci și nouă de perechi de ochi fixându-se alternativ pe paharul său de vin și pe celelalte treizeci și nouă plină cu apă chioară nu poate înțelege puterea autocontrolului personal sub povara constrângerilor sociale! Să intri în rânduri ajunge să fie o plăcere, sau cel puțin o ușurare.

În acest paradis al cercetătorilor, cu biblioteci imense deschise zi și noapte, inclusiv duminica, munca devine o etică, a artă de a trăi, chiar un indiciu de predestinare pentru moștenitorii spiritului protestantismului. Confruntat cu acest univers, hedonistul european găsește aici un surplus de excitație care îl împinge către eficacitate. Este uimitor să constăți până la ce grad savoarea fericirilor simple este decuplată atunci când ești frustrat de unele dintre ele. Absența, lipsa, m-au învățat întreaga valoare a unei șampanii, a unui pateu de ficat, a unei brânze

mirositoare. Am înțeles în felul acesta mai bine până la ce punct „bătrâna Europă” actuală era diferită de țara aceasta născută prin propriile forțe, mereu atașată unei viziuni virile și competitive a existenței, lăsând mai puțin loc decât la noi pentru delectările imediate. Gestionarea plăcerii de către aceste două mari culturi diferă foarte net, după cum vom vedea în concluziile lucrării. În mod incontestabil, scufundarea îndelungată în cea de a doua a fost cea care mi-a permis să iau cunoștință mai bine de starea lucrurilor. Îmi aduc aminte de remarca unui filosof, după un expozeu în fața semenilor mei pe tema juisării carnale. La masă, a doua zi, el mi-a spus cu malițiozitate: „Sunt aici de peste treizeci de ani și este pentru prima dată când aud în public cuvântul fuck...”.

Nostalgia mă cuprinde atunci când mă gândesc la zilele trăite în Institut. Pe cărarea ce ducea la biroul meu, trecând prin fața lui Fuld Hall, pe unde băntuia umbra lui Albert Einstein, întâlneam în fiecare zi colegi, prieteni. Adeseori discutam, îndelung, cu dâșii, privind cum se ciorovăiesc veverițele, cum își iau zborul păsările, cum o iau la sănătoasa micii iepuri primăvara, cum cad din arbori, în luna mai, cicadele, insecte ce ies din pământ o dată la șaptesprezece ani, pentru a se reproduce și a muri în iulie. Mi s-a întâmplat să mă întreb dacă animalele acestea cunosc plăcerea, mai ales pe aceea a sexului. Fără a le vorbi prea mult colegilor americani, de frică să nu fiu considerat prea francez, prea interesat de astfel de subiecte rezervate tainelor alcovului...

Fie ca toți aceia care m-au ajutat să concep și să scriu cartea de față să găsească aici expresia sincerei mele gratitudini:

Tzvi Abusch, Engin Akarli, Markus Asper, Vivian Barnett, Paolo Berdini, Sylvia Berryman, Glen W. Bowersock, Michael

Broers, Caroline Walker Bynum, Vincent Carretta, Pascale Chapdelaine, Claudine Cohen, Giles Constable, Patricia Crone, José Cutileiro, Monica și Joseph Davis, Laurence Devillairs, Nicola Di Cosmo, Emma Dillon, William Doyle, Veit Elm, Christine Evans-Clarke, Theodore Evergetes, Vincenzo Ferrone, Robin Fox, Jane Fulcher, Henry Louis Gates Jr., Oleg Grabar, Frank Griffel, Cynthia Hahn, Ellen Harris, John Hope Mason, Jonathan Israel, Victoria Kamsler, Lauren Kassell, Tia Kolbaba, Andrey Korotayev, Thomas Kühne, Ellen Landau, Irving Lavin, Trudo Lemmens, Ki Che Angela Leung, Alexander Lingas, Richard D. Lockwood, Elizabeth A. Lunbeck, Beatrice Manz, David Marsh, Judith McKenzie, E. William Monter, Lloyd Mootte, Alexei Muraviev, Philip Nord, Michael Nylan, Peter Paret, Sophie și Ronnie Po-Chia Hsia, Tessa Rajak, Amneris Roselli, Suzanne Saïd, Londa Schiebinger, Joan W. Scott, Andrew Shanken, H. Alan Shapiro, John Shepherd, Heinrich von Staden, Adam Sutcliffe, Morton White, Don Wyatt, Froma Zeitlin.

Princeton-Paris, 2003-2004.

INTRODUCERE

Ideea de plăcere acoperă o realitate multiformă. De la satisfacțiile senzoriale la extazele estetice sau la beatitudinile vieții spirituale, trecând prin deliciale mesei, fără a uita de bețiile perverse, paleta fericirilor omenești se dovedește imens de variată. În China antică, în epoca dinastiei Han, literații defineau termenul cu precizie, raportându-l fie la o acțiune (să culegi sau să cauți plăcerea), fie la o stare, cum ar fi euforia, fie la emoții sau necesități. Ei distingeau trei forme posibile de juisare: satisfacerea imediată a dorințelor, delectarea atașată orgoliului posedării de bunuri sau de ființe (palate și grădini, cai frumoși, femei frumoase, haine magnifice, o bucătărie rafinată, vinuri delicioase...), voluptatea provenind dintr-o reflecție filosofică asupra perceperii bucuriilor resimțite, ceea ce ducea uneori la întârzierea uneia dintre ele, pentru a obține un extaz final mai lung și mai intens, chiar la disprețuirea acesteia. Marii magiștri îi sfătuiau pe împărați să ducă o adevărată politică a plăcerii, astfel încât să confere excesului de energie, de timp și de bogăție impus de căutarea acesteia, forme care să fie capabile să întârească statul, familia și individul, în loc să le corupă¹. În ochii

¹ Michael Nylan, „On the politics of pleasure”, *Asia Major* (Academia Sinica, Taiwan), seria a 3-a, vol. XIV, partea 1, 2001, p. 73-75. Îi mulțumesc autorului că mi-a comunicat acest articol și că m-a făcut, în mod prietenesc, să profit de cunoștințele sale.

lor, virtutea și asceza căii confuciene încoronau edificiul pentru a-l conduce pe om către ceea ce occidentalii vor numi fericire².

Cine îmbrățișează prea mult strânger prost! Lucrarea de față n-ar putea încerca să epuizeze o tematică atât de vastă. Am ales să-mi limitez atenția la sexualitate, reluând sub acest unghi o temă puțin abordată, în pofida încercării de sinteză a lui Michel Foucault, din 1976³. Spre deosebire de dânsul, eu cred că o reprimare foarte puternică a apetiturilor carnale s-a instalat în chiar inima civilizației noastre pe la mijlocul secolului al XVI-lea, necedând cu adevărat teren decât începând cu anii 1960. Producător al unei tensiuni fondatoare între *libido*-ul fiecăruia și ideile colective, procesul a dezvoltat în mod constant un puternic efort de sublimare pe parcursul acestei lungi perioade, la adăposturile culturale succesive ale religiei, catolică sau protestantă, ale idealului de moderație al filosofilor Luminilor sau al medicilor din secolul al XIX-lea și al legilor pieței capitaliste. Pe soclul coercitiv ferm stabilit în secolul al XVII-lea s-au impus, după aceea, în alternanță cicluri de eliberare apoi de constrângere, a căror mișcare reprezintă pentru mine un factor explicativ primordial al dinamismului general al Europei, pentru că el creează în mod obstinant nevoia de a acoperi dezechilibrul produs în conștiințe. Pe de o parte, acumularea dorințelor nesatisfăcute în timpul perioadelor de frustrare exacerbate duce la o cerere de emancipare crescândă, care sfârșește prin a zămisli o defulare libertină. Pe

² În Europa, conceptul nu ocupă un loc important decât începând cu epoca Luminilor și se grefează pe tema progresului în preajma Revoluției Franceze: Robert Mauzi, *L'Idée de bonheur dans la littérature et la pensée française du XVIIIe siècle*, Paris, A. Colin, 1960; ed. 2, 1965.

³ Michel Foucault, *Histoire de la sexualité*, t. 1, *La Volonté de savoir*, Paris, Gallimard, 1976.

de altă parte, numeroase ființe supuse, în mod voluntar sau nu, tiraniilor rigorii morale dezvoltă o structură comportamentală care-i împinge, literal vorbind, înainte, contribuind la ducerea talentelor lor personale până la incandescență, în multiple sectoare de activitate, cum ar fi prozelitismul religios, războiul și cucerirea restului globului pământesc, activitățile artistice sau intelectuale, comerțul internațional...

Dintre explicațiile clasice ale originalității aventurii europene, multe se învârt în jurul cuplului antagonist format de spiritualitate și economie. Or, să te referi în mod prioritar la creștinism sau la capitalism nu mi se pare pe deplin satisfăcător, pentru că noțiunile acestea nu descriu doar realități obiective, ci sunt în același timp și producții culturale, puneri în discuție ale unor fapte sociale și materiale cărora le trasează contururile. Iată de ce eu propun o interpretare mai largă, ce are în vedere totalitatea relațiilor umane, susținând că sublimarea pulsionilor erotice constituie fundamentul originalității continentului nostru încă de la Renaștere. Ea depășește cu mult normele impuse de teologi și puterile instituite, pentru a încadra de o manieră permanentă potențialul exploziv și foarte destabilizator reprezentat de sexualitate, adaptându-se fără înțetare la mutațiile majore. Forma sa aparentă, reprimarea luxurii, este în ochii mei un element esențial al inventării modernității occidentale și furnizează veriga lipsă pentru înțelegerea relației intime dintre spiritual și material, trup și spirit, individ și ceilalți. Max Weber lega nașterea și dezvoltarea capitalismului de etica calvinistă, modalitate de a explica geniul european prin sociologia religioasă⁴. Lărgindu-i perspectiva, eu cred că

⁴ Max Weber, *L'Éthique protestante et l'Esprit du capitalisme*, Paris, Plon, 1964 (I ed. germ., 1904-1905).

originalitățile fundamentale ale „fabricii” noastre colective țin de un efort sporit de control și de reorientare a concupiscentei carnale, dar văd aici un produs secretat cu constanță de ansamblul forțelor vii implicate în matricea comună timp de aproape cinci secole, nu ca pe o simplă morală rezultată din spiritul protestantismului. De comun acord cu Norbert Elias, care descria dinamica culturii noastre în termeni de sublimare personală pusă în serviciul unui progres global, prin intermediul „civilizației moravurilor”⁵, doresc totuși să-i completez reflecția, centrată mai ales pe evoluția genetică a fenomenului și producerea legăturii sociale, pentru a descrie funcționarea mecanismului ascuns care a permis evoluția prin jugularea puterii vulcanice a apetiturilor sexuale. De la Freud, o astfel de abordare poate părea banală. Rămâne totuși de explicat în ce fel societatea, sursă de puteri invizibile, parvine să canalizeze dorințele intime pentru a le sublima și a le pune în serviciul întregului grup. Tema combină o istorie a plăcerii sexuale, o interogare asupra corpului, atât potrivit teoriilor savante cât și prin intermediul percepției sale concrete, și o anchetă asupra Insului uman, din vremurile disprețului și ale tabuului aproape absolut, din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, până la triumful actual al narcisismului.

În cadrul acestui eseu, m-am hotărât să limitez privirea la jumătatea de mileniu care duce de la Renaștere la zilele noastre, pentru că percep aici o unitate profundă, și să compar două țări mari, Franța și Anglia. Sensibil diferite, potrivit unor stereotipuri bine stabilite, implacabile rivale posesoare ale celor

⁵ Norbert Elias, *La Civilisation des mœurs*, Paris, Calmann-Lévy, 1973 (I ed. germ., 1939).

mai vaste imperii mondiale până la recenta decolonizare, ambele promotoare ale unor tradiții prestigioase, ele se dovedesc uimitor de apropiate în materie de percepție și de gestionare a orgasmului. Cum una este catolică, cealaltă protestantă, îndelunga lor înaintare paralelă mă incită să minimalizez importanța factorului religios în definirea și apoi în instalarea unui autocontrol identic al pasiunilor fizice care duc la producerea unei „economii libidinale” pe care se sprijină extraordinara avansare europeană ce începe odată cu Marile Descoperiri. Capitale concurente, Paris și Londra au fost laboratoarele privilegiate ale acesteia. La capătul parcursului, Statele Unite, în același timp moștenitoare revoltate ale mândrului Albion și fascinate de rivalul lor francez pe timpul lui La Fayette, vor servi de al treilea etalon pentru a analiza la fel de bine asemănările din vechime, cât și diferențierile recente, pe cale să se accentueze față de Vechiul Continent hedonist.

Lucrarea se dezvoltă în patru părți. Prima prezintă teoria pe care o susțin, prin intermediul caracteristicilor esențiale ale abordării occidentale a plăcerii carnale de cinci secole încoace și maniera în care s-a legat o alianță aparte cu civilizația noastră. Dacă creștinismul încearcă încă de la bun început să pună la popreală lava în fuziune a instinctului vital sub o carapace de interdicții și de prohibiții, presiunea morală nu se intensifică de-a binelea decât odată cu mijlocul secolului al XVI-lea, atât din partea catolicilor cât și din cea a protestanților, care-și sprijină acțiunea pe legi noi și severe, promulgate de puterile civile. Autocontrolul personal și culpabilizarea în creștere a comportamentelor impudice sau obscene contribuie la impunerea unui model de sexualitate pur procreator, unic admisibil în cadrul căsătoriei, folosind de altfel cu multă mo-

deratație bucuriile cărnii în așternuturile conjugale. Orice altă conduită se află stigmatizată. Deși o astfel de înghetare a comportamentelor reprezintă mai mult visurile moraliștilor decât o reflectare exactă a realităților cotidiene, ea nu contribuie mai puțin la dezvoltarea unei tensiuni interioare la cei care încearcă să-și supună sau să-și înfrâneze dorințele pentru a se supune comandamentelor Bisericii și legislației monarhice. Energia vitală canalizată astfel se găsește frecvent reorientată în beneficiul marilor idealuri colective. Supravegherea crescândă a trupurilor și a sufletelor, denunțată de Michel Foucault are deci consecințe pozitive neașteptate, făcând să beneficieze societatea de acumularea unor energii care decurg din aceasta⁶. Ea contribuie în egală măsură la imprimarea în străfundurile culturale, generație după generație, a amprentei de neșters a suferinței în inima plăcerii, dublată la unii de un gust foarte viu pentru transgresiune. Nespusul erotic se transformă astfel în motor secret al acțiunilor umane: el produce un dezechilibru pulsional individual mai mult fondator decât distructiv și generează o alternanță de faze de represiune apoi de eliberare care îmbogățește jocul social. Viciul și virtutea nu încetează să se înlocuiască, colorând rând pe rând un secol, câteva decenii sau o scurtă perioadă până în anii 1960, începând de când emanciparea sexuală a femeilor și irezistibila dezvoltare a unei aspirații către fericirea imediată anunță ample schimbări, dacă nu chiar o revoluție...

Cele trei părți care urmează descriu marile etape ale evoluției de la Renaștere încoace.

⁶ Michel Foucault, *Histoire de la folie à l'âge classique*, Paris, Plon, 1961, și *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Paris, Gallimard, 1975.

În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, juisarea nu este concepută decât în cadrul durerii, al pedepsei sau al revoltei. Și aceasta nu numai datorită vechii mentalității creștine opusă exaltării corpului pentru a salva mai bine sufletul. Tradiția aceasta se întâlnește atunci cu un nou consens printre cei care decideau și cei puternici. Statele se interesează de acum înainte foarte îndeaproape de controlarea obedienței supușilor lor și, îngrijorate de eficacitatea economică, orașele irigate de capitalismul născând reclamă mai multă disciplină din partea locuitorilor lor. Individul se manifestă cu adevărat, pentru că se trezește împins să-și afirme existența și să resimtă mai bine culpabilitate față de Dumnezeu, de rege și de reprezentanții puterilor. Amprente de neșters, interdicțiile leagă în mod strâns plăcerea de păcat. Aspre urmăriri judiciare fac evident pericolul mortal la care se expuneau contravenienții, pentru că unii dintre aceștia sunt arși pe rug în mod public pentru a fi evocat prea mult deliciile amorului fizic. Astfel de amintiri îi vor însoți mult timp pe occidentali, până la mutațiile anilor '60 ai ultimului secol. S-ar putea, oare, nici să nu se fi șters complet în vremea noastră de epicurism?

De la 1700 la 1960 se succed două mari cicluri, libertatea moravurilor și apoi puritanismul. Iluminismul aruncă o nouă lumină asupra erotismului și epoca vede crescând valul pornografic, dar vâlul victorian coboară din nou cu greutate, între 1800 și 1960, pentru a ascunde sânii și alte lucruri care n-ar putea fi contemplate în mod decent. Medicina secolului al XIX-lea ia într-adevăr în stăpânire puterea sexuală, pe care o oferă în întregime bărbaților adulți și căsătoriți. Subliniind răceala naturală, dacă nu chiar frigiditatea castelilor lor neveste, ea asigură triumful dublului standard al comportamentului masculin, care-l autorizează pe bărbat să frecventeze fără

complexe prostituatele, singurele în măsură să-i ofere o plăcere completă. Ea impune totuși o formă de sublimare laicizată, insistând pe necesitatea vitală a moderării instinctelor, pentru că asimilează excesele veneriene cu o maladie care se poate dovedi mortală, mai ales pentru băieții care se dedau masturbării. Tema acută a plăcerii în suferință își urmează astfel parcursul, drapându-se în certitudinile științifice.

Începând cu anii 1960, vechiul model rigorist rezistă în Statele Unite, dar hedonismul triumfă în Europa. Principiile de bază care încadrează actul cărnii par să se fi schimbat puternic pe Vechiul Continent. Cunoștințele și științele umane descriu de acum înainte în mod deschis noțiuni și atitudini care produceau o foarte mare jenă numai cu câteva decenii înainte, sondând cu frenezie intimitatea fiecăruia, explicând fără complexe ceea ce constituia o paradigmă misterioasă și sacră în secolele anterioare. Echilibrul tradițional, ancorat pe dogma senzualității rușinoase, a corpului ascuns, se află puternic pus în cauză prin irumperea pe scena publică și privată a orgasmului feminin, noutate nemaiauzită, cu consecințe deja foarte importante, cu efecte incalculabile pe termen mai lung. Fundament al contractului social în universul nostru, pentru că produce legătura conjugală, a cărei importanță era considerată ca primordială până nu demult, pactul carnal este în curs de renegociere între cele două jumătăți ale genului uman, în vreme ce apare un al treilea actor, Insul homosexual, care-și revendică sus și tare drepturile.

Ansamblul construcției se află în cele din urmă zdruncinat, în momentul în care pare să triumfe nombrilismul, chiar egoismul. Concluzia ne invită să medităm la prodigioasele transformări care antrenează societățile europene actuale către desfătarea de a trăi, pe când Statele Unite cultivă o nostalgie a

arhetipului familial și sexual lăsat moștenire de tradiția repressivă, de unde o mai mare neîncredere în fața sirenelor plăcerii.

Acesta din urmă merită totuși o atenție aparte, atunci când pe scena planetară se profilează mari răsturnări, care reclamă mutații dinamice și inventive ale modelului occidental. Cerința intersectează calea adaptării cuplului la provocările modernității, căci discursurile concordante ținute de numeroase puteri prescriptive le sugerează cu o insistență crescândă partenerilor să facă diferența între pulsunile genitale ale căutării voluptății și cele ale dorinței de copil. Ceea ce am încercat să formulez aici este o formă lărgită de istorie culturală a societăților, atentă la aporturile diferitelor discipline și la neliniștile sau la interogațiile timpului nostru. Trebuia să încrucșez opiniile pentru a încerca să furnizez răspunsuri noi la una dintre cele mai vechi enigme ale lumii: ce este juisarea și la ce servește ea?

PARTEA ÎNTÂI

Orgasmul și Occidentul

Ființa omenească nu există niciodată de una singură. Greșită prin excelență, de la „hoarda primitivă” la scânteierile hedoniste ale începutului mileniului al treilea, ea le solicită în permanență celorlalți să o ajute să trăiască și să moară. Însuși obiectul istoriei este de a analiza această legătură, pentru a încerca să înțeleagă cum și de ce o societate se ține la un loc, adaptându-se la timpul care trece inexorabil.

Să alegi tema plăcerii pentru a conduce la astfel de întrebări poate părea paradoxal, cu atât mai mult cu cât este vorba de o noțiune vagă, foarte greu de conturat¹. Prin intermediul corpului său și al sexualității sale, elemente naturale orientate de fiecare civilizație, Insul se percepe, apoi își alcătuiește relația cu ceilalți. Suport al plăcerilor, închisoare a persoanei, ambalajul carnal este și o entitate culturală, un element al colectivității care-l înconjoară, o parte a întregului politic, o parcelă dintr-un vast teritoriu de simboluri. Ființa definită în felul acesta se află fasonată de prescripții imperative, cu care este de acord sau încercă, dimpotrivă, să-și exercite pe cât mai mult posibil liberul arbitru.

¹ Lionel Tiger, *The Pursuit of Pleasure*, Boston, Little, Brown, 1992, p. 17, amintește formula lui Edmund Burke, reluată în *The Oxford English Dictionary*: „Durerea și plăcerea sunt simple idei, incapabile de definiție” [în engl. în text – n. tr.].

Una dintre marile enigme care îi sâcâie pe occidentali de două milenii, cu o intensitate accentuată începând din Renaștere, este chiar aceea a raporturilor dintre individ și grup. Care este cimentul secret? Prin ce geniu particular Homo sapiens se dovedește în stare să depășească formele de asociere proprii primatelor avansate, cu care împărtășește atâtea gene, dacă e să îi credem pe biologii de astăzi?

Lunga perioadă avută aici în vedere, de la Cristofor Columb la începutul secolului al XXI-lea, este aceea în care Vestul își impune amprenta pe tot globul. „Animalul imperial” devine în cinci secole un colonizator imperialist². Ciudatul compus din care îi provine tăria se sprijină în mod esențial pe o gestionare subtilă și eficientă a duratei. Occidentul nu numai că a inventat proceduri tehnice și economice, dar a și modelat idealuri și mituri, necesare pentru a conferi un sens traiectoriei sale și a strânge, din secol în secol, din generație în generație, țesătura comunitară tensionată fără încetare de răsturnări sau de nouătăți. El a abandonat cu încetul, nu fără reminiscențe până în zilele noastre, vechiul concept creștin care afirma dualitatea trupului și a sufletului, pentru a-i prefera formulări ce insistă pe unitatea dintre creatura gânditoare și universul său de referință: Iluminism, drepturi ale omului, marxism, liberalism etc. Mutația debutează cu Descartes, se intensifică odată cu Newton și ia numele de știință modernă, de progres, de marș către fericirea umanității... În realitate este vorba de a o rupe cu greutatea reprezentării unei lumi finite, în care nimic nu are

² Lionel Tiger și Robin Fox, *The Imperial Animal, with a New Introduction by the Authors*, New Brunswick-Londra, Transactions Publishers, 1998 (ed. I, 1971).

importanță pentru credincios decât să-și pregătească salvarea printr-o moarte bună, totul fiind scris dinainte în marea carte a Domnului, de la Facere până la Apocalipsă.

Plăcerea nu este îngăduită în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, în aceeași măsură în care individul, solid încadrat de egalii săi și de diversele tutele, este pus în gardă cu severitate împotriva tentației de a privi cu atenție în sinele său. Sistemele explicative propuse în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea celebrează în același timp descoperirea sa, cât și pe aceea a dreptului la juisare. Nu numai că devine ușor să cauți deliciile erotismului fără a-ți fi teamă de legi sau de infern, ci este posibil și să te gândești în mod deschis la fenomenul în sine. Acesta ia atunci un loc crescând, pentru că vorbește în același timp despre ființă și dorințele sale, permise sau interzise, ca și de funcția pe care comunitatea o atribuie sexualității, în concordanță cu valorile și obiectivele sale dominante. Scrierile se multiplică pe această temă, dovadă nu a unei lipse de represiune, ci a unei puternice și fecunde contradicții între nevoile noi de libertate și urmele de neșters lăsate de interdicțiile secolelor precedente. Freud se referă la acest lucru în maniera sa, subliniind dualitatea Eului, în același timp împins de instinctul vieții ca și de cel al morții, de Eros și de Thanatos. Începând cu anii 1960, totuși, Europa a putut din plin să cunoască o veritabilă revoluție a voluptății.

Aceasta este canavaua a ceea ce aș vrea să prezint în eseul de față. Este vorba, de asemenea, în filigran, de o meditație asupra inventării științelor umane, fidele însoțitoare ale promovării Occidentului, în scopul de a sesiza de ce și cum a intrat Insul pe scenă în forță. Nu ca o ființă eliberată de toate lanțurile sale, fără Dumnezeu sau stăpân, ci ca un personaj viguros, incitat de societate să ia cu mult mai net conștiință de specificitatea sa, de nevoile și dorințele sale. Mica luminiță de plăcere permite re-